

Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej

Środowisko Wileńskie w Warszawie

Janusz Bohdanowicz

**13. BRYGADA
NIETOPERZA
ARMIA KRAJOWA
OKRĘG WILEŃSKI**

Warszawa 2008 r.
Wydanie II

Opracował : Janusz Bohdanowicz „Czortek”

Materiały opisowe , portrety oraz fotografie
z archiwum własnego.

Korekta Ewa Chyża-Dunowska

Adres kontaktowy. Janusz Bohdanowicz
02-647 Warszawa ul. Bachmacka Nr 4 m 66
Tel. 22-854-05-23, kom. 662 -249-166
E-mail: janusz40@poczta.onet.pl

Spis treści.

1. Historia Brygady. Oprac. Janusz Bohdanowicz „Czortek”
2. Organizacja Brygady
3. Kalendarium działań bojowych.
4. Życiorys Komendanta.
5. Fotografie.

1. Historia Brygady.

We wrześniu 1943 r. Inspektorat „F” Armii Krajowej Okręgu Wileńskiego mjr Czesław Dębicki „Jarema” na wniosek Kierownika Obwodu Mołodeczno por. Władysława Burak-Gajewskiego wydał rozkaz powołania z konspiracji Oddziału Partyzanckiego, który otrzymał nazwę „Grupa Dąb”. Na stanowisko dowódcy Oddziału mianowano pchor. Tadeusza Borowińskiego dotychczasowego Komendanta Ośrodka Raków. Zastępcą został pchor. Andrzej Kutzner „Mały”.

Oddział liczył ok. 25 żołnierzy. Zasadniczym powodem wyruszenia Oddziału w teren było zakończenie przez wojska niemieckie blokady Puszczy Nalibockiej i konieczność zapewnienia miejscowej ludności opieki przed sowieckimi bandami rabunkowymi, które natychmiast zaczęły napływać z okolic Mińska.

Dnia 1 września 1943 r. ochotnicy przybyli do Balcer złożyli przysięgę i trzeciego wyruszyli w kierunku Rakowa, mieli tam z konspiracyjnych magazynów pobrać uzupełniające uzbrojenie.

Pierwszą broń zdobyto dnia 9.09.1943 r. W tym dniu rozbrojono policjantów białoruskich eskortujących transport świeżego masła z miejscowych mleczarni do Mołodeczna. Zdobyte masło zostało sprzedane, a za uzyskane pieniądze zakupiono od policjantów białoruskich bądź od Niemców broń i amunicję.

Nocą z 10 na 11 września Oddział wyruszył w kierunku północno – zachodnim i dotarł do miejscowości Kuszłany. Przemieszczając się co kilka dni i penetrując teren niszczone punkty kontyngentowe i mleczarnie stanowiące źródła zaopatrzenia stacjonujących w pobliżu posterunków żandarmerii i wojska niemieckiego .

Rano 25.09.1943 r. Oddział zakwaterował się w gospodarstwie folwarcznym Filipany. Zostali tam zaatakowani przez karną ekspedycję wojska niemieckiego. Walka trwała kilka godzin. Rannych zostało kilku partyzantów, w tym Dowódca pchor. „Świt”, który zmarł w czasie transportu.

Dnia 25.09.1944 r. została zdekonspirowana Komenda Obwodu Mołodeczno. Dzięki przechwyceniu radiowego rozkazu do posterunku żandarmerii niemieckiej w Gródku zdołano uniknąć aresztowań.

W końcu października 1943 r. Oddział pod dowództwem pchor. „Małego” wyruszył w kierunku Puszczy Nalibockiej. Na okres pobytu w Piszczycy do Oddziału dołączyli por. „Gajewski”, por. „Sęp” oraz plut. „Ludwik”. Miał tam razem z I Batalionem 78 pp. zbudować pomieszczenia umożliwiające przetrwanie zimy.

Dnia 1 grudnia 1943 r. silne oddziały partyzantki sowieckiej wykonując rozkazy Nr 7 z dnia 30.11.1943 godz. 15.00 i Nr OO15 z dnia 30.11.1943 godz. 17.00 wydane przez Komendanta Brygady im. Stalina – płk Gulewicza, Komisarza Brygady im. Stalina – ppłk Muranowa i Naczelnika Sztabu Brygady im. Stalina – ppłk Karpowa, nakazujący rozbicie i aresztowanie wszystkich żołnierzy Armii Krajowej. W wypadku stawiania oporu rozstrzeliwać na miejscu.

Kwatery I Batalionu 78 pp. i Oddziału „Grupy Dąb” zostały okrażone. Rozbrojono i aresztowano tam znajdujących się żołnierzy. Tylko dzięki przypadkowi, ostrzeżenia dowództwa „Grupy Dąb” przez por. Adolfa Pilcha „Góra” Oddział zdołał uniknąć rozbrojenia i aresztowania.

„Grupa Dąb” prowadząc ciągle walki z ścigającą ich Brygadą sowieckiej partyzantki, przedarła się na teren Obwodu Oszmiana.

W pierwszych dniach lutego 1944 nastąpiło przemianowanie Oddziału „Grupa Dąb” na 13. Brygadę Partyzancką 3-go Zgrupowania Okręgu Wileńskiego Armii Krajowej.

Przybycie sporej ilości żołnierzy ochotników pozwoliło na sformowanie następnego plutonu piechoty i służb pomocniczych, przeprowadzano ćwiczenia, likwidowano grasujące w okolicy bandy rabunkowe.

9.03.1944 r. zginął Dowódca 13. Brygady pchor. Andrzej Kutzner „Mały”, a dowództwo przejął por. Adam Walczak „Sęp” zmieniając pseudonim na „Nietoperz”.

W nocy z 15 na 16 marca Brygada wspólnie z 8. Brygadą por. Witolda Turonka „Tur” oraz dwoma drużynami 12. Brygady „Cerberea” zdobyła miasteczko Krewo.

6.05.1944 r. wspólnie z pozostałymi Brygadami 3-go Zgrupowania Brygada zdobyła miasteczko Grauzyszki, a 13.05.1944 r. zdobyła miasteczko Tołminowo, rozbijając kompanię policyjnego wojska litewskiego będącego w służbie niemieckiej.

Brygada w dniach 7 i 8 lipca 1944 brała również udział w Akcji „Ostra Brama”, atakując miasto Wilno od strony południowej, mając za zadanie zdobycie dworca kolejowego.

Po aresztowaniu w Boguszach Dowódców Brygad i oficerów sztabowych Armii Krajowej Okręgów Wileńskiego i Nowogródzkiego przybyłych tam na zorganizowaną przez dowództwo Frontu wojsk sowieckich naradę, dnia 17.07.1944 r. Brygada poderwana alarmem próbowała przedrzeć się do Puszczy Rudnickiej. Przedarcie się wśród otaczających ze wszystkich stron wojsk NKWD udało się tylko częściowo.

Przybyłych do Puszczy Rudnickiej żołnierzy mjr Jarema” zwolnił z przysięgi i pozwolił rozchodzić się do domu, informując jednocześnie o powoływaniu nowych Oddziałów Armii Krajowej podejmujących walkę zbroją z okupantem sowieckim i podejmujących próbę przedostania się do centralnej Polski.

Część żołnierzy podjęła tę walkę.

Część która nie zdołała dostać się do Puszczy Rudnickiej została rozbrojona i aresztowana oraz osadzona w obozie w Miednikach Królewskich, skąd wywieziono ich do Kaługi, a następnie do obozów pracy leśnej. Powrócili w styczniu 1946 r.

2. Organizacja Brygady

Komendant Brygady	- por. Adam Walczak "Nietoperz".
Oficer wywiadu	- ppor. Olgierd Kirkiłło "Żorz".
Szef Brygady	- pchor. Andrzej Sochański "Pampuch".
Kwaternistrz	- sierż. Ludwik Dulniak "Ludwik".
Zastępca Komendanta	- por. Michał Galej "Zawisza".
Zastępca Komendanta ds. operacyjnych	- ppor. Wiktor Snastin "Kurek".
Dowódca 1 kompanii	- ppor.. Aleksander Zajkowski "Grot".
Dowódca 1 plut. 1 komp.	- pchor. Tadeusz Maszewski "Przywara".
Dowódca 2 plut. 1 komp.	- pchor. Witold Stankiewicz "Halwit".
Dowódca 3 plut. 1 komp.	- pchor. Zbigniew Radzikowski "Mruk".
Dowódca 2 kompanii	- ppor. Adam Astromowicz "Bogdan".
Dowódca 1 plut. 2 komp.	- pchor. Andrzej Vorbrodt "Miś".
Dowódca 2 plut. 2 komp.	- pchor. Zbigniew Łaskiewicz "Młodzik".
Dowódca 3 plut. 2 komp.	- pchor. Robert Kurhanowicz "Romek".
Dowódca 3 kompanii	- pchor. Stefan Paprocki "Stefan".
Dowódca 1 plut. 3 komp.	- pchor. Antoni Orłowicz "Katabas".
Dowódca 2 plut. 3 komp.	- pchor. Zygmunt Kasperowicz "Kędzierzawy".
Dowódca 3 plut. 3 komp.	- pchor. Władysław Szarkowski "Wir".
Dowódca zwiadu konnego	- ppor. Augustyn Ćwirko-Godycki "Olszyna".
Zastępca dowódcy zwiadu konnego	- pchor. Czesław Łaskiewicz "Żbik".
Dowódca plutonu CKM	- pchor. Witold Ejsymont "Korab".

Pierwszy Dowódca „Grupy Dąb”
przemianowanej następnie w 13. Brygadę

pchor. Tadeusz Barwiński „Świt”.

Por. Adam Walczak
„Nietoperz”
Komendant Brygady

Por. Michał Galej
"Zawisza"
Z-ca Komendanta Brygady

Szeft sztabu
pchor. Andrzej Sochański
"Pampuch".

Dowódca zwiadu
ppor. Augustyn Ćwirko-
Godycki „Olszyna”.

Zastępca Komendanta
ds. operacyjnych
ppor. Wiktor Snastin "Kurek".

Dowódca 1 kompanii
ppor. Aleksander Zajkowski
"Grot".

Dowódca 1 plut. 1 komp.
pchor. Tadeusz Maszewski
"Przywara".

Dowódca 2 plut. 1 komp.
pchor. Witold Stankiewicz
"Halwit".

Dowódca 1 plut. 3 komp.
pchor. Antoni Orłowicz
„Katabas”.

Dowódca 3 plut. 3 kompanii
pchor. Władysław Szarkowski
"Wit".

Dowódca 1 plut. 2 komp.
pchor. Andrzej Vorbrodt
"Miś".

Dowódca 2 plut. 2 komp.
pchor. Zbigniew Łaskiewicz
"Młodzik".

Dowódca 3 plut. 2 komp.
pchor. Robert Kurhanowicz
"Romek".

Dowódca 3 kompanii
pchor. Stefan Paprocki
"Stefan".

Dowódca plutonu CKM
pchor. Witold Ejsymont
"Korab".

Lekarz Brygady
pchor. Henryk Gajewski
„Sęk”

3. KALENDARIUM DZIAŁAŃ BOJOWYCH
13-tej BRYGADY
por. „NIETOPERZA”

- 07.07.1943 r. Balcery. Powołanie Oddziału Partyzanckiego „Grupa Dąb” pod dowództwem plut. pchor. Tadeusza Borowskiego ps. „Świt”.
- 25.09.1943 r. Malwy. Walka z oddziałem wojska niemieckiego.
- 13.10.1943 r. Puszcza Nalibocka. Budowa bazy z zapleczem.
- 01.12.1943 r. Puszcza Nalibocka. Próba okrążenia i rozbicia Oddziału przez partyzantkę sowiecką. Przebiecie się przez okrążenie i w walkach wycofywanie się w kierunku Obwodu Oszmiana.
- 16.12.1943 r. Duszkowo. Całonocna walka z oddziałem partyzantki sowieckiej wysłanego z rozkazem zlikwidowania polskiego Oddziału.
- Od 01.01 do
- 28.02.1944 r. Na terenie Inspektoratu Oszmiana odbudowa Oddziału, potyczki patroli brygadowych z policją litewską i białoruską oraz żandarmerią niemiecką.
- 09.03.1944 r. Zabrzeż. Walka z oddziałem wojsk niemieckich. Objęcie dowództwa Brygady przez por. Adama Walczaka „Nietoperz”.
- 15.03.1944 r. Krewa. Opanowanie miasteczka, spalenie akt gminnych. Akcja wspólna z 8. Brygadą por „Tura” i 12. Brygadą kpt. „Cerbera”.
- 18.04.1944 r. Łostojańce. Walka z oddziałem wojsk niemieckich.
- 06.05.1944 r. Graużyszki. Rozbicie dwu kompani wojsk litewskich będących w służbie niemieckiej. Akcja wspólna z 8. Brygadą por. „Tura” i 9. Brygadą chor. „Małego”.
- 13.05.1944 r. Tołminowo. Rozbicie kompani wojska litewskiego będącego w służbie niemieckiej.
- 06.06.1944 r. Holszany. Akcja nie udana.
- 07.07.1944 r. Przedmieścia Wilna od strony południowej. W ramach akcji „Ostra Brama” próby zdobycia przejścia w kierunku dworca kolejowego.

Bez rezultatu.

- 18.07.1944 r. Puszcza Rudnicka. Okrażenie przez wojska NKWD żołnierzy Brygady, rozbrojenie, aresztowanie i pod konwojem odprowadzenie do obozu w Miednikach Królewskich.
- 28.07.1944 r. Przeprowadzenie pod konwojem wojsk NKWD do stacji kolejowej Kiena. Załadowanie do wagonów towarowych i wywiezienie do Kaługi.

4. ŻYCIORYS
KOMENDANTA 13. BRYGADY PARTYZANCKIEJ
ARMII KRAJOWEJ OKRĘGU WILEŃSKIEGO
Por. płk A D A M A W A L C Z A K A
„NIETOPERZ”

Urodził się 21 października 1915 r. w Berlinie. Gimnazjum i Seminarium Nauczycielskie ukończył w Toruniu. Był czynnym działaczem Związku Harcerstwa Polskiego. We wrześniu 1935 r. powołany został do Szkoły Podchorążych Rezerwy, z której został skierowany do Szkoły Podchorążych Piechoty w Ostrowi Komorowie. Szkołę tę ukończył w stopniu podporucznika w 1938 r. ze skierowaniem do służby stałej w 77 pułku piechoty w Lidzie.

Po wkroczeniu wojsk sowieckich na terytorium Państwa Polskiego 18 września 1939 r. wraz z oddziałami Ośrodka Zapasowego 15 Dywizji Piechoty przechodząc granicę państwa litewskiego, został tam internowany. W październiku tegoż roku uciekł z obozu i po zaprzysiężeniu podjął działalność konspiracyjną w ramach Służby Zwycięstwu Polski, przemianowanej na Związek Walki Zbrojnej, a następnie w Armię Krajową, na terenie Litwy Kowieńskiej.

W 1942 r. został przeniesiony na stanowisko Komendanta Obwodu Oszmiana Południe. Na początku 1943 r. został przeniesiony na stanowisko Komendanta Obwodu Mołodeczno. W lipcu 1943 r. wspólnie organizuje Oddział Partyzancki pod nazwą „Grupa Dąb”, który wyrusza w pole. Oddział ten działał w Puszczy Nalibockiej. W miesiącu grudniu 1943 r. udaje się jemu wydostać z okrążenia przez partyzantkę sowiecką w Puszczy Nalibockiej na rozkaz podpisany przez gen. Ponomarenkę. W czasie wycofywania się, walcząc z atakującymi oddziałami sowieckim zginął dotychczasowy Dowódca Oddziału.

Komendę nad Oddziałem objął por. Adam Walczak zmieniając dotychczasowy pseudonim „Sęp” na „Nietoperz”. Przeszedł z Oddziałem na teren powiatu Oszmiana, walcząc z okupantami. Oddział został przemianowany na 13. Brygadę. Dowodził Brygadą w walkach o Tołminowo i Grauzyszki.

Wraz z Brygadą brał udział w ramach akcji „Ostra Brama” w walkach o Wilno, atakując miasto od strony południowej. Nie brał udziału w odprawie oficerów Armii Krajowej w Boguszach i nie został aresztowany przez NKWD. Zdołał z częścią Brygady wyjść z okrążenia przez wojska NKWD i przedostać się do Puszczy Rudnickiej. Z częścią Brygady działał na terenie Puszczy Rudnickiej do 19 sierpnia 1944 r., a rozproszony Oddział w walkach z wojskami NKWD został zdemobilizowany.

Ukrywał się w okolicach Wilna i po otrzymaniu z Komórki Legalizacji, Komendy Okręgu Wileńskiego dokumentów umożliwiających wyjazd do Kraju, wyjechał do Polski w styczniu 1945r. Mieszkał w Toruniu. Zmarł w 2003 r.

Odznaczenia : Krzyż Orderu Virtuti Militari Kl. 5
Krzyż Walecznych.

5. Fotografie.

Styczeń 1944 r. Zwiad narciarski.
Aleksander Zajkowski "Grot", Zbigniew Łaskiewicz
" Młodzik", Czesław Korsak "Cześ", Antoni
Rymsza "Smrek" i inni.

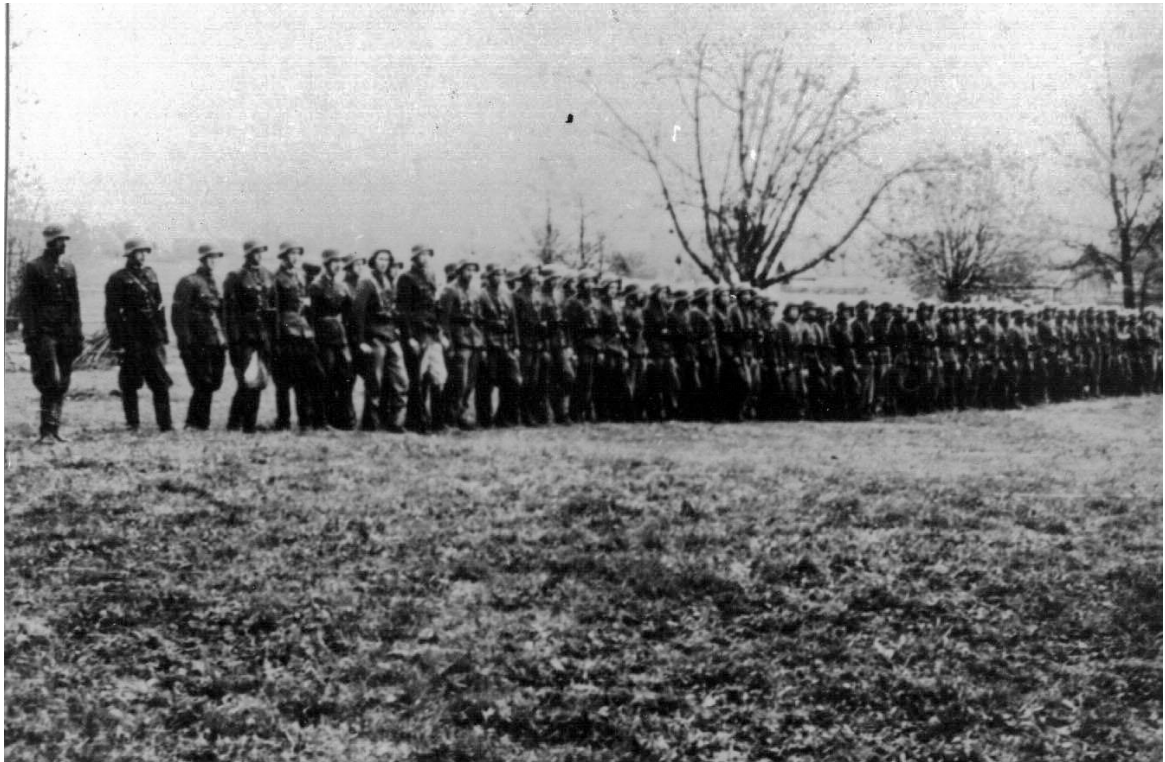
Zwiad konny. Styczeń 1944 r. Od lewej : Czesław Łaskiewicz "Żbik", Kazimierz Kosowicz "Kusy", Władysław Sałata "Łazik", Adam Radkiewicz "Ryś", Roman Kurhanowicz "Romek", Aleksander Zajkowski "Grot".

Żołnierze zwiadu Brygady na pogrzebie swojego
dowódcy Mariana Bukowskiego "Bończa"
14.05.1944 r. w Graużyszkach.

Giejstuny. Wielkanoc 1944 r. Żołnierze z
Komendantem por. Adamem Walczakiem "Nietoperz"
i księdzem kapelanem Wiktorem Golińskim "Wir"

Klewica. Zielone Świąta 1944 r. Uczestnictwo w Polowej Mszy Świętej. Od lewej: por. Adam Walczak "Nietoperz", ppor. Aleksander Zajkowski "Grot", ppor. Adam Astromowicz "Bogdan", pchor. Witold Ejsymont "Korab", ppor. dr. Stanisław Żebrowski "Lancet", ppor. Augustyn Ćwirko-Godycki "Olszyna", pchor. Andrzej Vorbrot "Miś", Józef Boczkowski "Samuraj" i inni.

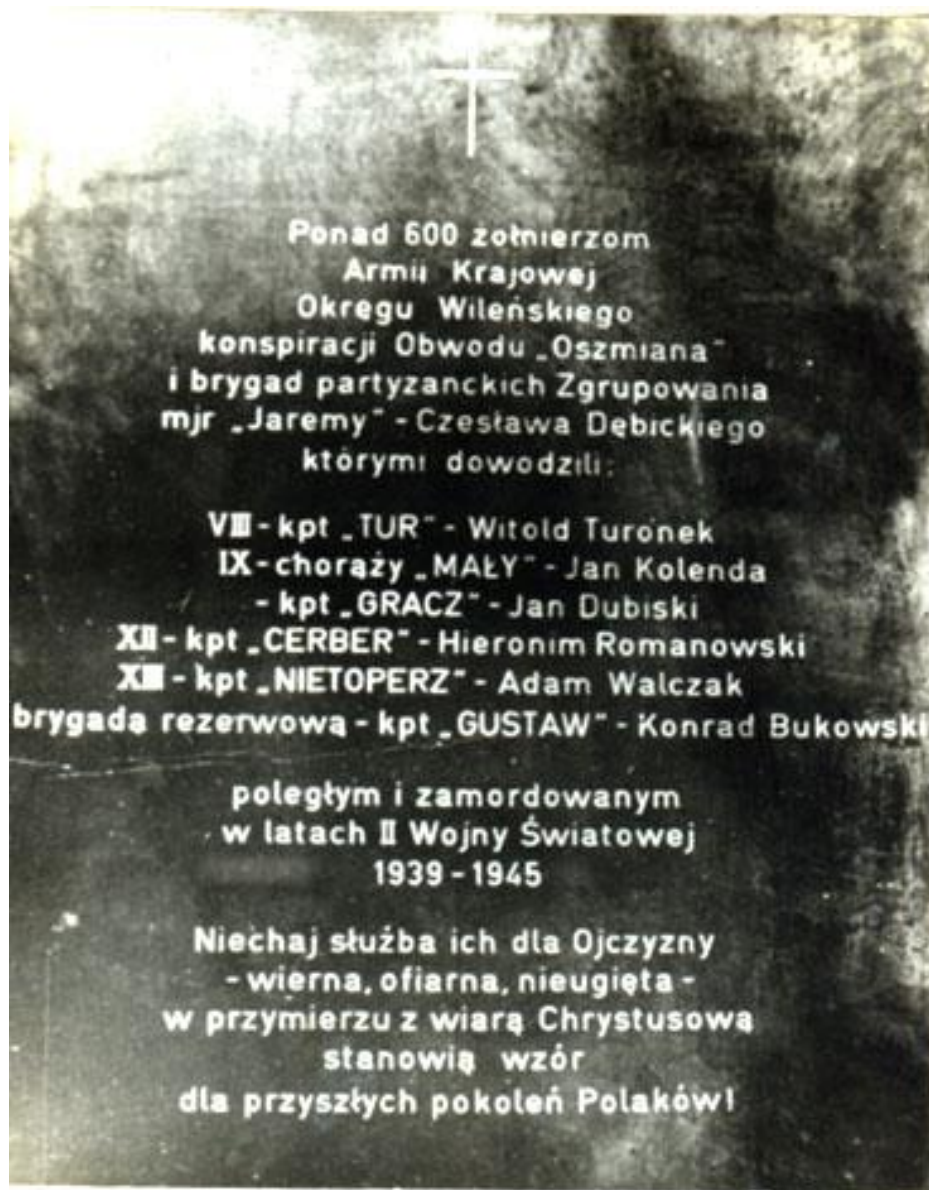
Czerwiec 1944 r. 1 pluton 2 kompanii. Stoją od lewej: Zdzisław Staliński „Łęk”, Antoni Orłowski „Katabas”, Mieczysław Ziemacki „Kleks”, NN Jerzy Chełchowski „Szczapa”, Stanisław Muszyński „Dukta”. NN „Pluskwa” Sungajło Leon „Wentyl”.

Raków. Styczeń 1944 r. Stoją od lewej, rząd górny: Aleksander Zajkowski „Grot”, NN, Adam Astramowicz „Bogdan”.
Rząd dolny: Władysław Sałata „Łazik”, Waław Krupowies ”Krup”, Adam Walczak „Nietoperz”, pozostali NN.

Siedzą od lewej: Tadeusz Maszewski „Przywara”, Czesław Łaskiewicz „Żbik”, Stefan Paprocki „Stefan”, Adam Walczak „Nietoperz”, Władysław Burak-Gajewski „Gajewski”, Stanisław Żebrowski „Lancet”, Andrzej Sochański „Pampuch”.

Tablica epitafijna odsłonięta i poświęcona 09.091984 r. w kościele Matki boskiej Ostrobramskiej w Rucianem - Nidzie.

**ZOŁNIERZOM
KONSPIRACJI
I PARTYZANTOM
13 WILEŃSKIEJ BRYGADY
ARMII KRAJOWEJ
'NIETOPERZA'
POLEGŁYM W WALKACH
POMORDOWANYM
W OBOZACH
I NA ZESŁANIACH
ORAZ ZMARŁYM
PO WOJNIE**

TOWARZYSZE BRONI

*O Panie, któryś jest na niebie,
wyciągnij sprawiedliwą dłoń*

Tablica epitafijna odsłonięta i poświęcona 20.11.1988
w kościele Dominikanów Św. Józefa
w Warszawie ul. Freta Nr 10

Tablica epitafijna Brygady w kościele w Warszawie.

Tablica epitafijna i pomnik ufundowany przez żołnierzy
Brygady w Rucianem – Nidzie.